

Dr sc. Eldan MUJANOVIĆ,

*Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i
sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu*

Mr sc. Dina BAJRAKTAREVIĆ,

*Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i
sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu*

Pregledni članak

UDK: 343.536(497.6) ; 347.755 ; 336.782

Primljeno: 27. novembar 2012. god.

REGULACIJA LIHVARSKOG/ZELENAŠKOG PONAŠANJA U PRAVNOM SISTEMU BIH

Promijenjene socijalne i ekonomske okolnosti u Bosni i Hercegovini su tokom posljednjih dvadeset godina doprinijele aktuelizaciji problematike lihvarskog ponašanja u pravnom prometu. U tom smislu, cilj rada je da se razmotre specifičnosti regulacije lihvarskih/zelenaških ugovora u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, kao i da se objasne pojedini instituti krivičnog prava vezani za lihvarstvo/zelenaštvo kao inkriminaciju protiv imovine koja ima dugu tradiciju u krivičnom zakonodavstvu. Težište rada je na analizi relevantnih odredbi propisa obligacionog prava kojima se uređuje zelenaški ugovor i odredbi krivičnih zakona kojima su inkriminirane radnje ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi i eksploatacije stanja nužde u kojem se nalazi određeno lice kao ključna obilježja krivičnih djela lihvarstva/zelenaštva.

Ključne riječi: lihvarstvo, zelenaštvo, lihvarski ugovor, zelenaški ugovor, krivični zakon, Bosna i Hercegovina.

1. Uvod

Pravo vlasništva ili pravo na slobodno uživanje imovine predstavlja jedno od osnovnih ustavnih prava čija zaštita se ostvaruje normama građanskog,

trgovačkog, krivičnog i drugih grana prava. U tom smislu, do ugrožavanja slobodnog uživanja imovine, kao grupnog objekta zaštite unutar normi krivičnog prava, dolazi na različite načine (najčešće protupravnim prisvajanjem), pri čemu se ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi javlja kao atipičan oblik krivičnih djela protiv imovine. U većini zakonodavstava u regionu takva krivična djela se označavaju nazivima lihvarstvo, zelenaštvo, lihvarski ugovor i sl. Premda ovakva vrsta krivičnih djela protiv imovine ima dugu tradiciju u krivičnom zakonodavstvu, njen značaj dolazi do izražaja naročito tokom posljednjih godina, prvenstveno uslijed promijenjenih društvenih i ekonomskih okolnosti, pojave organiziranog kriminala, rasprostranjenosti korupcije, kao i poteškoća u njenom otkrivanju i dokazivanju. Da bi se na odgovarajući način moglo govoriti o obilježjima krivičnopravne regulacije lihvarstva/zelenaštva potrebno je ukazati na ključna obilježja zelenaškog ugovora kao instituta obligacionog prava. U tom smislu, cilj rada je da se razmotre specifičnosti regulacije lihvarskih/zelenaških ugovora u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, kao i da se objasne pojedini instituti krivičnog prava vezani za lihvarstvo/zelenaštvo kao inkriminaciju protiv imovine. Težište rada je na analizi relevantnih odredbi propisa obligacionog prava kojima se uređuje zelenaški ugovor, kao i odredbi krivičnih zakona kojima su inkriminirane radnje ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi i eksploatacije stanja nužde u kojem se nalazi određeno lice kao ključnih obilježja krivičnih djela lihvarstva/zelenaštva. Krivična odgovornost počinitelja lihvarskog (zelenaškog) posla na području Bosne i Hercegovine predviđena je odredbama krivičnih zakona entiteta i Brčko Distrikta.

Prilikom izrade rada korišteni su historijsko – pravni, usporedno pravni i dogmatski metod, kao i metoda analize sadržaja. Značaj rada ogleda se u činjenici kako se radi o vrlo čestom krivičnom djelu koje prouzrokuje iznimno štetne posljedice oštećenim licima, koja su često u nedoumici da li da uopšte prijave nadležnim organima da su žrtve lihvara/zelenaša, kako zbog straha za vlastitu sigurnost, tako i zbog pretpostavke da neće moći izaći iz dužničkog ropstva u kojem su se našli. Pravilno shvaćanje svih teoretskih, zakonskih i praktičnih aspekata vezanih za pravno uređenje lihvarskih/zelenaških ugovora doprinosi otklanjanju eventualnih zabluda u tom pogledu, čemu ovaj rad zapravo i teži.

2. Određenje lihvarskog (zelenaškog) ugovora u bosanskohercegovačkom pravu

Jedno od osnovnih načela obligacionog prava je načelo jednake vrijednosti ili ekvivalentnosti uzajamnih davanja koje zahtjeva da prilikom sklapanja dvosstrano naplatnih ili teretnih obveznih ugovora postoji ekvivalentnost između vrijednosti njihovih predmeta obveza ili prestacija (Bikić, 2004). Načelo ekvivalentnosti uzajamnih davanja prožeto je duhom pravičnosti, ravnopravnosti sudionika u

obveznom odnosu, kao i općim načelom savjesnosti i poštenja, zbog čega se smatra da ono teži ka moralizaciji i humanizaciji obligacionog prava, s ciljem onemogućavanja međusobne eksploatacije ugovornih strana (Vizner, 1978, str. 88). Povreda načela jednake vrijednosti uzajamnih davanja povlači za sobom određene pravne posljedice u slučajevima koji su predviđeni Zakonom o obligacionim odnosima (ZOO).¹ Jedan od slučajeva povrede načela jednake vrijednosti uzajamnih davanja regulisan ZOO je zelenaški ugovor.² Naziv „zelenaški“ potiče od toga što je u prošlosti pod zelenaškim uvjetima naročito često zaključivan ugovor o kupovini žetve dok je žito još bilo neobrano (na zeleno) (Savremena administracija, 1964, str. 1092). Zelenaški ugovor se još naziva i lihvarski ugovor,³ jer je usmjeren na pribavljanje očite nesrazmjerne imovinske koristi za dato ili učinjeno (Vizner, 1978, str. 568). Prema dominirajućem pravno znanstvenom pristupu zasnovanom na starim vjerskim tekstovima, Aristotelovoj filozofiji i ugovornoj teoriji rimskog prava, lihvarstvo je percipirano kao *per se* nepravično (McCall, 2008, str. 550). Suština navedenog pristupa, odnosno teorije zasnivala se na stajalištu prirodnog prava da ostvarivanje koristi ili profita putem pozajmljivanja novca predstavlja narušavanje komutativne i distributivne pravde (McCall, 2008).

U našem pravu zelenaškim se smatra ugovor kojim jedna ugovorna strana, koristeći se stanjem nužde ili teškim materijalnim stanjem druge ugovorne strane, njenim nedovoljnim iskustvom, lakomislenošću ili zavisnošću, ugovori za sebe ili nekog trećeg korist koja je u očiglednoj nerazmjeri sa onim što je saugovaraču dao ili učinio, ili se obavezao da će dati ili učiniti.⁴ Iz navedene definicije je evidentno da se takav ugovor zaključuje pod nepravičnim uvjetima za jednu ugovornu stranu – iskorištenog sukontrahenta uslijed čega dolazi do nesrazmjera u vrijednosti između činidbe i protučinidbe, stoga zabrana sklapanja zelenaških ugovora nalazi svoju pravnu osnovu u zaštiti načela jednake vrijednosti ili ekvivalentnosti uzajamnih davanja kod dvostrano naplatnih obveznih ugovora (Vizner, 1978).

Da bi postojao „zelenaški ugovor“ neophodno je istovremeno i kumulativno ispunjenje određenih uvjeta. Prvi uvjet koji se mora ispuniti jeste postojanje očita nesrazmjera u vrijeme sklapanja ugovora između onoga što zelenaš/lihvar

1 Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska su preuzele Zakon o obligacionim odnosima SFRJ („Službeni list SFRJ“, br. 29/78, 39/85 i 57/89).

2 Potrebno je napomenuti da do povrede načela uzajamnosti može doći u vrijeme zaključenja ugovora i nakon njegovog zaključenja. Povreda načela u vrijeme zaključenja ugovora pored zelenaškog ugovora postoji i u slučaju prekomjernog oštećenja – čl. 139. ZOO, a nejednakost uzajamnih davanja poslije zaključenja može nastupiti uslijed promijenjenih okolnosti – čl. 133. ZOO (Bikić, 2007).

3 Pod pojmom lihva se podrazumijeva pozajmljivanje novca onome kome je to nužno, uz visoku kamatu i osiguranje zajma u nekretninama ili ljetini (Ekonomski leksikon, LZ „Miroslav Krleža“ i Masmedia, Zagreb, MCMXCV, str. 372).

4 ZOO, čl. 141(1).

ugovara u svoju korist ili u korist neke treće osobe i onoga što drugoj, iskorištenoj ugovornoj strani daje ili učini ili se obavezao dati ili učiniti (Vizner, 1978, str. 569). Dakle, neophodno je da postoji očigledna nesrazmjera između činidbe ili protučinidbe u vrijeme zaključenja ugovora (Bikić, 2004, str. 139). Drugi nužan uvjet je da je u vrijeme zaključenja ugovora kod zelenaša postojala namjera da iskoriste nepovoljne okolnosti na strani sukontrahtenta kako bi za sebe ili treću osobu ugovorio nesrazmjernu imovinsku korist. Prvi uvjet je objektivnog karaktera, dok drugi uvjet sadrži subjektivni element – namjeru iskorištavanja nepovoljnih okolnosti na strani sukontrahtenta. Navedeni subjektivni element je toliko značajan da istovremeno predstavlja i biće krivičnog djela (pogledati Vizner, 1978, str. 572) o čemu će biti više govora u drugom dijelu rada.

ZOO u prvom stavu člana 141. izričito navodi da se zelenaški ugovor smatra ništavim,⁵ a što se potvrđuje odredbom sadržanom u narednom stavu koja predviđa da se „Na zelenaški ugovor na odgovarajući način primjenjuju odredbe ovog zakona o posljedicama ništavosti i o djelomičnoj ništavosti ugovora“.⁶ U našem pravu se pod ništavim ugovorima podrazumijevaju ugovori koji su protivni ustavnom uređenju, prinudnim propisima ili moralu društva, odnosno ugovori čiji su nedostaci takvi da im pravni poredak ne priznaje pravno dejstvo (Bikić, 2004, str. 177).⁷ Na ništavost ugovora se mogu pozvati sva zainteresirana lica, odnosno, sudskim putem se na zahtjev svake zainteresirane osobe može utvrditi kao ništav pravni posao. Također i sud *ex officio* pazi na ništavost.

Zahtjev za utvrđenje ništavosti može se isticati bez obzira na vremenski rok, jer to pravo ne zastarijeva.⁸ Pravne posljedice ništavosti propisane u članu 104(1) ZOO ogledaju se u tome što u slučaju ništavosti svaka ugovorna strana je dužna vratiti drugoj sve ono što je primila na osnovu takvog ugovora, a u slučaju kada to nije moguće ili ako se priroda onoga što je ispunjeno protivi vraćanju, dat će se odgovarajuća naknada u novcu, prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, ako Zakon nešto drugo ne određuje. Međutim, u slučaju zelenaškog ugovora svrsishodnost primjene navedene odredbe je upitna, budući da bi to, kako navodi Vizner (1978, str. 574), značilo da protuzakonite i nemoralne radnje ne bi bile na odgovarajući način sankcionirane, jer bi primjenom navedene zakonske odredbe zelenaš dobio nazad vrijednost svoje protučinidbe koju bi mogao opet iskoristiti za sklapanje zelenaškog ugovora. Stoga je u slučaju zelenaškog ugovora opravdana

5 „Ništav je ugovor kojim neko koristeći se stanjem nužde ili teškim materijalnim stanjem drugog, njegovim nedovoljnim iskustvom lakomislenošću ili zavisnošću, ugovori za sebe ili za nekog trećeg korist koja je u očitom nesrazmjernu s onim što je on drugom dao ili učinio, ili se obavezao dati ili učiniti.“ – čl. 141. st. 1.

6 Navedena odredba upućuje na primjenu člana 104. ZOO kojim se reguliše „Posljedice ništavosti“ i člana 105. koji uređuje „Djelomičnu ništavost“.

7 Kod ništavosti se smatra da ugovor nije ni nastao i da njegova ništavost postoji od početka (*ex tunc*).

8 ZOO, čl. 110.

primjena drugog stava člana 104. koji predviđa da ako je ugovor ništav zbog toga što je po svojem sadržaju ili cilju protivan ustavom utvrđenim načelima društvenog uređenja, prinudnim propisima ili moralu društva, sud može odbiti u cijelosti ili djelomično, zahtjev nesavjesne strane za vraćanjem onoga što je drugoj strani dala, a može i odlučiti da druga strana ono što je primila na osnovu zabranjenog ugovora preda općini na čijem teritoriju ona ima svoje sjedište, odnosno prebivalište.

Zakonska regulacija zelenaškog ugovora sadrži još jednu specifičnost – izuzetak od općeg pravila da ništav ugovor ne može biti konvalidiran. Naime, u trećem stavu člana 141. predviđena je mogućnost da zelenaški ugovor ostane na snazi pod uvjetom da iskorištena strana podnese zahtjev sudu da se njena očita nesrazmjerna obaveza u odnosu na zelenaševu protučinidbu smanji na pravičan iznos, a sud udovolji tom zahtjevu. Dakle, u navedenom slučaju ugovor s odgovarajućom izmjenom ostaje na snazi. U pitanju je svojevrsno odstupanje od pravila o nemogućnosti konvalidacije ništavog ugovora (Gorenc, 1998), koje je predviđeno s obzirom na specifičnost zelenaškog ugovora zbog čega je jedino prihvatljivo rješenje kombiniranje pravila ništavosti i rušljivosti kao što je to i predviđeno u članu 141. U tom slučaju se ne radi o *refectio* ugovora koja bi zahtijevala novu saglasnost volja ugovornih strana, već je u pitanju „svođenje na pravičnost“ ugovora koji se time osnažuje *ab initio* (Savremena administracija, 1983, str. 418). Navedeni izuzetak koji se odnosi na konvalidaciju ništavog ugovora u prvom redu zahtijevaju moralna načela društva, ali se opravdava i zaštitom interesa trećih osoba, koje bi poništenjem ovakvog ugovora bile oštećene budući da bi stvar morale vratiti (Vizner, 1978). Zahtjev za smanjenjem obaveze se može podnijeti u roku od 5 godina od sklapanja ugovora.⁹

Kao zelenaški se najčešće zaključuje ugovor o kupoprodaji i ugovor o zajmu, ali i ugovor o djelu, ugovor o zakupu, kao i drugi teretni ugovori kod kojih jedna strana zloupotrebljava svoj položaj prema strani u nevolji. Navedeni zelenaški ugovori predstavljaju pojavu novijeg datuma, jer ih rimsko, kao i klasično buržoasko pravo ne poznaju, a OGZ¹⁰ ih je normirao tek novelama (Savremena administracija, 1964, str. 1092).

Prisutnost elemenata lihvarskog ugovora sud utvrđuje od slučaja do slučaja, pri čemu pojedini autori ističu postojanje problema izostanka opipljivih i pouzdanih mjerila na osnovu kojih bi sud utvrdio i ocijenio da li se radi o lihvarskom ugovoru ili ne (Kos, 2004, str. 16). Lihvarska svojstva ugovora najčešće su vidljiva iz ugov-

9 U pogledu propisanog roka za podnošenje zahtjeva za smanjenje obaveze u literaturi su prisutna mišljenja da je trebalo odrediti kraći vremenski rok imajući u vidu rok zastare krivičnog gonjenja zelenaškog ugovora kao krivičnog djela (npr. Vizner, 1978).

10 OGZ (Opći građanski zakonik) je skraćena za doslovan prijevod Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), a koji se u literaturi pojavljuje i pod nazivom Austrijski građanski zakonik. Navedeni Zakonik stupio je na snagu 1812. godine.

orenih kamata. Prema ZOO stopa ugovorne kamate između pojedinaca ne može biti veća od kamatne stope koja se u mjestu ispunjenja plaća na štedne uloge po viđenju, dok se u pogledu najviše ugovorne kamatne stope između drugih osoba primjenjuju odredbe posebnog zakona.¹¹ U slučaju da je ugovorena kamata ali nije određena njena stopa ni vrijeme dospijevanja, između pojedinaca vrijedi kamatna stopa koja se u mjestu ispunjenja plaća na štedne uloge po viđenju i između drugih osoba vrijedi kamatna stopa koju banka ili druga bankarska organizacija plaća, odnosno ugovara za takvu ili sličnu vrstu posla i dospijeva nakon isteka godine, ako za određeni slučaj nije predviđeno nešto drugo.¹² Imajući u vidu da je pitanje da li određena ugovorena kamata ima lihvarska obilježja pitanje činjenične prirode koje će ovisiti o okolnostima svakog konkretnog slučaja, koristan izvor saznanja o lihvarskom ponašanju u pravnom prometu predstavlja sudska praksa. Tako je Vrhovni sud Republike Hrvatske – Zagreb, br. Kzz 15/02-02 u svojoj presudi od 02. marta 2006. godine u pogledu određivanja lihvarskih kamata naznačio da će se lihvarskom, odnosno zelenaškom kamatom smatrati:

„(...) kamata koja je nesrazmjerno visoka u odnosu na tržišne uvjete u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu, odnosno kamata koja bitno nadilazi prosječnu kamatnu stopu koja se u to vrijeme zaključivala na tom području. Prilikom usporedbe visine ugovorenih kamata voditi će se računa i o ukupnoj strukturi troškova gospodarskih subjekata registriranih za odobravanje kredita, između ostalog i o omjeru aktivnih i pasivnih kamata.“.

U pogledu određenja najviše dopuštene kamatne stope u slučaju ugovora o zajmu između drugih osoba, odnosno pravne osobe i pojedinca isti Sud zauzeo je stav da se: „(...) ugovorom o zajmu između štedno-kreditne zadruge i fizičke osobe visina stope ugovorne kamate može ugovoriti najviše do godišnje kamatne stope na ugovore o sličnim gotovinskim zajmovima koje banke u Republici Hrvatskoj daju građanima, pod uvjetom da tako ugovorena kamata nije „zelenaška“. Samo tako ugovorenim kamatama pružiti će se sudska zaštita u građanskim postupcima.“.

Nedavna ratna dešavanja su u značajnoj mjeri doprinijela aktuelizaciji problema sprečavanja lihvarskog ponašanja na području Bosne i Hercegovine tokom posljednjih dvadeset godina, što je posebno isticano u literaturi. Tako Živanović (2007, str. 20) navodi:

„Sigurno je da su mnoge pokretne i nepokretne stvari kupovane za mali novac, kao i da su mnoge nekretnine zamenjivane, a da su njihove vrijednosti značajno odstupale jedne od druge. Ovi ugovori imaju sve elemente zelenaškog ugovora. Pored očigledne nesrazmere međusobnih davanja tu je prisutno i stanje nužde ili teško materijalno stanje ili zavisnost oštećenog lica. Zbog toga sva oštećena lica koja su zaključila ovakve ugovore koji imaju elemente zelenaškog ugovora, mogu da pod-

11 ZOO, čl. 399 (1) i (2).

12 Ibidem, čl. 399 (3).

nesu tužbu nadležnom sudu kojom će tražiti utvrđenje apsolutne ništavosti konkretnog ugovora ili, ako to žele, mogu da u roku od 5 godina zaključenja ugovora podnesu tužbu sa zahtjevom za smanjenje svoje obaveze na pravičan iznos.“

Mišljenje Živanovića dijele i Babić i Marković (2008, str. 202) koji ističu da je ostvarivanje zarade putem izvršenja djela zelenaštva – pozajmljivanje novca na kratke vremenske rokove sa visokim kamatama, koje se izrazito povećavaju u slučaju da se novac ne vrati na vrijeme, pri čemu se koriste teško stanje ili nepovoljne okolnosti na strani zajmoprimca – veoma prisutno u našem društvu u poslijeratnom vremenu.

3. Lihvarstvo/zelenaštvo kao nekonvencionalno krivično djelo protiv imovine

Krivično sankcioniranje lihvarskog ili zelenaškog ponašanja ne predstavlja novinu u pravnom sistemu, već naprotiv, u pitanju je inkriminacija koja ima dugu tradiciju u krivičnom zakonodavstvu koje je primjenjivano na području Bosne i Hercegovine. Postojanost navedene inkriminacije u prvom redu je opredijeljena činjenicom da se radi o ponašanju koje je percipirano kao nemoralno budući da je zasnovano na iskorištavanju teške materijalne ili neke druge slične situacije nekog lica da bi se za dati novac ili neku drugu potrošnu stvar datu na zajam ili za izvršenju uslugu, ugovorila imovinska korist koja je u velikoj nesrazmjeri sa datom imovinskom vrijednosti ili učinjenom uslugom. Polazeći od Zakona o lihvi iz 1907. godine, preko Krivičnog zakonika za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca iz 1929. godine, krivičnih zakona koji su primjenjivani u vrijeme postojanja SFR Jugoslavije i zakona koji su bili na snazi nakon prestanka ratnih dejstava pa sve do novog krivičnog zakonodavstva iz 2003. godine, vidljivo je da su osnovni elementi krivičnog djela lihvarstva/zelenaštva ostali gotovo neizmijenjeni.¹³ Naime, osnovna postavka krivičnog djela lihvarstva zasnovana na iskorištavanju teškog ili nepovoljnog stanja u kojem se nalazi neka osoba s ciljem ostvarenje nesrazmjerne, odnosno prekomjerne imovinske koristi sadržana je još u Zakonu o lihvi iz 1907. godine u kojem je u § 1. bilo propisano da će se onaj „ko daje ili produžuje kredit i pritom lakoumnost ili poznatu mu nevolju, slaboumnost, neiskustvo ili uzrujanost onog, koji uzima kredit, izrabi time, da se njemu ili nekom drugom obećaju ili dadu takove koristi imovinske, koje su uslijed svoje prekomjernosti kadre, da prouzroče ili uskore ekonomsku propast onog, koji uzima kredit, krivac je prestupnik te se kazni strogim zatvorom od jednog mjeseca do tri mjeseca dana i globom od 200 K do 1000 K“. Navedeni elementi lihvarstva su još jasnije vidljivi iz zakonske definicije sadržane u Krivičnom zakoniku za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca iz

13 Za potrebe istraživanja korištena je biblioteka Bošnjačkog Instituta – Fondacija Adila Zulfikarpašića.

1929. godine u kojem je u § 357. navedeno da će onaj „Ko ugovori za sebe ili drugoga kakvu prekomjernu imovinsku korist, iskorišćujući teško imovno stanje drugog ugovarača, njegovo nedovoljno shvatanje, lakomislenost ili zabludu o značenju zaključenog ugovora, kazniće se strogim zatvorom najmanje mjesec dana i novčano i gubitkom časnih prava. Za pokušaj će se kazniti“. Komparacija prethodno navedena dva zakonska opisa lihvarskog ponašanja otkriva da je u kasnijem propisu primjena inkriminacije značajno proširena na sve vrste ugovornih odnosa tako što se izostavlja pojam kredita u određenju krivičnog djela. U Zakonu iz 1929. godine postojanje krivičnog djela lihvarstva bilo je uvjetovano postojanjem ugovora tj. svakog dvostranog pravnog posla što se primarno odnosi na kreditne poslove, ali i na kupovinu, zakup, najam itd. (Šilović, Frank, 1929, str. 244).

U Krivičnom zakoniku FNRJ u članu 263. bilo je sadržano krivično djelo ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi koje je imalo više oblika: davanje zajma uz ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi; neovlašteno bavljenje davanjem zajma uz ugovaranje imovinske koristi; ugovaranje ili primanje nesrazmjerne imovinske koristi za učinjenu uslugu iskorištavanjem nepovoljnih okolnosti na strani nekog lica; i neovlašteno posredovanje pri ustupanju stambenih ili poslovnih prostorija. Prvi oblik djela izvršavao se davanjem novca ili druge potrošne stvari na zajam i pri čemu se ugovara nesrazmjerna imovinska korist. Uslov za postojanje krivičnog djela bio je da se davanje na zajam vrši uz ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi, gdje se u svakom konkretnom slučaju utvrđivala nesrazmjerna imovinska korist s obzirom na vrijeme, mjesto i sve ostale okolnosti koje ukazuju da je nesrazmjerna datom zajmu (u novcu ili potrošnim stvarima) (Tahović, 1961, str. 354). Krivično djelo je bilo dovršeno ugovaranjem nesrazmjerne koristi, te nije neophodno da je ona zaista i ostvarena. Za krivičnu odgovornost bio je potreban umišljaj. Drugi oblik - neovlašteno bavljenje davanjem zajma uz ugovaranje imovinske koristi ostvarivao se u slučaju da se neko lice neovlašteno u većem obimu bavi davanjem novca ili drugih potrošnih stvari na zajam i pri tome ugovori imovinsku korist. Dakle, u pitanju je bilo kolektivno krivično djelo čije postojanje nije bilo uvjetovano ugovaranjem nesrazmjerne imovinske koristi, već time da se bavljenje davanjem zajma vrši neovlašteno i u većem obimu. Prema Atanackoviću (1985, str. 495) obim bavljenja trebao se procjenjivati prvenstveno prema broju lica kojima se novac ili druge potrošne stvari daju na zajam, a isto tako i prema količini novca i potrošnih stvari koje se daju na zajam. Ovim uvjetima svakako se može pridodati i intenzitet i brojnost transakcija između zajmodavca i zajmoprimca u određenom vremenskom periodu. Treći oblik djela sastojao se u primanju ili ugovaranju za sebe ili drugog nesrazmjerne imovinske koristi putem iskorištavanja njegovog teškog imovnog stanje, teških stambenih prilika, nužde, nedovoljnog iskustva ili lakomislenosti. Primanje ili ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi se vrši za uslugu koja može biti imovinske ili neimovinske prirode (Atanacković, 1985, str 496). Pored nesrazmjernosti imovinske koristi, drugi nužan uvjet za postojanje ovog oblika

krivičnog djela je da je imovinska korist primljena ili ugovorena iskorištavanjem određenih nepovoljnih okolnosti na strani drugog lica (teško imovno stanje, teške stambene prilike, nužda, nedovoljno iskustvo ili lakomislenost). Kod četvrtog oblika djela – neovlaštenog posredovanja pri ustupanju stambenih ili poslovnih prostorija, iako nije u Zakonu izričito navedeno, podrazumijevalo se učestvovanje posredno ili neposredno u primanju ili ugovaranju nesrazmjerne imovinske koristi iskorištavanjem teške stambene prilike nekog lica (Tahović, 1961, str. 355). Sankcije koje su bile propisane za krivično djelo ugovaranja nesrazmjerne koristi svjedoče o važnosti sprečavanja lihvarskog ponašanja u pravnom sistemu bivše države – za prvi i drugi oblik krivičnog djela bila je propisana kazna zatvora do tri godine kumulativno sa novčanom kaznom, a za treći i četvrti oblik djela kazna zatvora od tri mjeseca novčana kazna ili strogim zatvorom do pet godina i novčanom kaznom (također kumulativno). U osobito teškim slučajevima djela iz st. 3. i 4. ovog člana,¹⁴ za učinioca je bila propisana kazna strogog zatvora do deset godina i novčana kazna.

Inkriminacija koju je predviđao Krivični zakonik bivše države bila je preuzeta u zakone koji su primjenjivani na teritoriji Bosne i Hercegovine nakon sticanja neovisnosti. Tako je krivično djelo ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi propisano članom 288. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine¹⁵ izvršavao onaj ko za uslugu koju učini nekoj osobi primi ili ugovori za sebe ili drugog nesrazmjernu imovinsku korist koristeći njene teške imovinske prilike, teške stambene prilike, nuždu ili smanjenu sposobnost rasuđivanja. Dakle, iz zakonskog opisa djela je vidljivo da je istovjetno trećem obliku krivičnog djela ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi koje je sadržavao Krivični zakonik SFRJ. Također i krivično djelo ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi koje je predviđao Krivični zakon Republike Srpske¹⁶ obuhvaćalo je treći oblik djela iz Krivičnog zakonika SFRJ – ugovaranje ili primanje nesrazmjerne imovinske koristi za učinjenu uslugu iskorištavanjem nepovoljnih okolnosti na strani nekog lica, ali i druga dva oblika: davanje zajma uz ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi i neovlašteno bavljenje davanjem zajma uz ugovaranje imovinske koristi!¹⁷

14 Određenje pojma osobito teškog slučaja u svijetlu prethodno navedene odredbe sadržano je u članu 47. KZ SFRJ koji predviđa da u slučaju da je djelo dobilo posebno opasan vid, odnosno kada predstavlja pojačanu društvenu opasnost zbog toga što je učinilac pri njegovom izvršenju ispoljio naročitu odlučnost, upornost ili bezobzirnost i što je djelo izazvalo naročito teške posljedice ili je učinjeno pod drugim osobito otežavajućim okolnostima.

15 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 43/98.

16 „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 15/92, 4/93, 17/93, 26/93, 14/94, 3/96.

17 Krivični zakon Republike Srpske u članu 163. je propisivao: „Ko daje novac ili potrošne stvari na zajam i pri tome ugovori nesrazmjernu imovinsku korist kazniće se zatvorom do tri godine i novčanom kaznom. Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko se neovlašteno u većem obimu bavi davanjem novca ili potrošnih stvari na zajam i pri tome ugovori imovinsku korist. Ko za uslugu koju učini nekom licu primi ili ugovori za sebe ili drugog nesrazmjernu imovinsku korist iskorištavajući njegovo teško imovinsko stanje, teške stambene prilike, nuždu, nedovoljno iskustvo ili lakomislenost, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina i novčanom kaznom.“

Krivična djela lihvarstva/zelenaštva sadržana u entitetskim krivičnim zakonima i Krivičnom zakonu Distrikta Brčko koji su trenutno na snazi također imaju iste, osnovne elemente kao i djela koja su sadržavali propisi koji su im prethodili.

Krivično djelo lihvarstva sadržano u članu 298. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZ F BiH) ima dva oblika.¹⁸ Prvi oblik djela čini onaj ko „iskorišćujući nuždu, teške imovinske ili stambene prilike, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost rasuđivanja druge osobe, primi od nje ili s njom ugovori za sebe ili drugoga imovinsku korist koja je u očitom nesrazmjeru s onim što je on dao, učinio ili se obavezao dati ili učiniti“. Radnja krivičnog djela alternativno određena i to kao primanje nesrazmjerne imovinske koristi, odnosno kao ugovaranje za sebe ili drugog nerazmjerne imovinske koristi pri čemu počinitelj iskorištava nuždu, teške imovinske ili stambene prilike, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost rasuđivanja druge osobe. Iz zakonske definicije prvog oblika djela vidljivo je da za dovršenje krivičnog djela nije nužno izvršenje ugovora, već je dovoljno i samo ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi. Počinitelj krivičnog djela može biti svako lice. Nesrazmjer imovinske koristi koju je zelenaš primio ili ugovorio za sebe ili drugog se procjenjuje u ovisnosti od okolnosti svakog pojedinog slučaja. Za Tahovića (1961, str. 354) je nesrazmjerna ona imovinska korist koja je viša od koristi koja se prema zakonskim propisima može primiti za učinjenu uslugu, kao i u slučaju kada je ona nezaslužena s obzirom na vrstu učinjene usluge ili ako je nesrazmjerna s obzirom na određene okolnosti.

Definicijom djela obuhvaćeno je i primanje ili ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi za drugog, odnosno posredovanje u lihvarstvu (Horović, 2000; Tomić, 2003).

Za prvi oblik krivičnog djela alternativno su propisane novčana kazna i kazna zatvora do dvije godine. U slučaju kada se izvršenjem krivičnog djela lihvarstva prouzrokuju teške posljedice oštećenom, počinitelj će se kazniti novčanom kaznom ili kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.¹⁹

Drugi, teži oblik krivičnog djela lihvarstva sadržan u trećem stavu člana 298. KZ F BiH izvršava onaj ko se bavi davanjem zajmova uz ugovaranje nesrazmjerne imovinske koristi. U pitanju je kolektivno krivično djelo (*delictum collectivum*), za čije počinjenje je dovoljno poduzimanje samo jedne radnje, ako kod počinitelja postoji namjera bavljenja (Pavišić, Grozdanić i Veić, 2007). Počinitelj ovog oblika djela kazniti će se, kao i u slučaju prouzrokovanja teških posljedica oštećenom, novčanom kaznom ili kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. U širem značenju, lihvarstvo/zelenaštvo često prati upotreba prijetnji, nasilja, iznuda i

18 Istovjetna formulacija sadržana je u članu 292. Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, br. 47/11).

19 KZ F BiH, čl. 298 (2).

ucjena prema oštećenim licima, i ono spada u jedan od najvećih izvora nezakonitih prihoda organiziranog kriminala (O'Hara, C. & O'Hara, G., 1994).

Oba oblika krivičnog djela lihvarstva propisana KZ FBiH mogu se izvršiti samo s namjerom.

U drugom bosanskohercegovačkom entitetu Republici Srpskoj (RS) krivično djelo zelenaštva izvršava onaj ko za davanje novca ili drugih potrošnih stvari na zajam ili za vršenje usluge koju učini nekom licu, primi ili ugovori za sebe ili drugog nesrazmjernu imovinsku korist, iskorištavajući njegovo teško imovno stanje, teške prilike, nuždu, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjenu sposobnost rasuđivanja.²⁰ Kao i kod krivičnog djela lihvarstva propisanog KZ FBiH radnja izvršenja je alternativno određena kao primanje nesrazmjerne imovinske koristi, odnosno kao njeno ugovaranje za sebe ili za drugog. Nesrazmjerna imovinska korist se ugovara ili prima za davanje novca ili drugih potrošnih stvari na zajam ili za učinjenu uslugu. Definicijom ovog djela, kao i krivičnim djelom lihvarstva sadržanim u KZ FBiH, obuhvaćeno je i posredovanje u lihvarstvu. Nesrazmjerna imovinska korist za davanje zajma (koji se može sastojati u novcu, ali i u drugim potrošnim stvarima) ili za vršenje usluge čime je zakonodavac ukazao na najčešće oblike ostvarivanja ovog krivičnog djela.

Djelo je dovršeno kada je primljena ili ugovorena nesrazmjerna imovinska korist. Kaznjiv je i pokušaj djela. Počinilac djela zelenaštva može biti svako lice. Djelo se može izvršiti samo s namjerom iskorištavanja stanja žrtve radi primanja ili ugovaranja nesrazmjerne imovinske koristi. Za osnovni oblik djela može se kumulativno izreći kazna zatvora do tri godine i novčana kazna.

U drugom stavu člana 245. propisani su teži oblici djela koji se ostvaruju ako su uslijed izvršenja osnovnog oblika djela nastupile teške posljedice za oštećenog ili ako pribavljena imovinska korist prelazi 10.000 KM, odnosno 50.000 KM. Za prvi slučaj je kumulativno propisana kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna, dok je u drugom slučaju predviđena zatvorska kazna od jedne do deset godina i novčana kazna. Motiv koristoljublja koji predstavlja suštinsko obilježje krivičnog djela zelenaštva opredijelio je zakonodavca u RS – da kumulativno propiše novčanu kaznu i kaznu zatvora (Babić, Filipović, Marković i Rajić, 2005, str. 1689).

Iako se na temelju navedenih zakonskih obilježja krivičnih djela lihvarstva i zelenaštva sadržanih u KZ F BiH i KZ RS može reći da se radi o istom krivičnom djelu, vidljiva su i određena odstupanja. Dok su određene razlike manje bitne i odnose se prvenstveno na jezičke formulacije, druge su puno značajnije i obuhvaćaju razlike u propisanim težim oblicima krivičnog djela. Naime, teži oblik djela predviđen članom 298. KZ FBiH obuhvaća bavljenje davanjem zajmova kao vid kolektivnog krivičnog djela, dok teži oblik djela propisan članom 245. KZ RS

20 Krivični zakon Republike Srpske (KZ RS), član 245.

obuhvata slučajeve kada je djelom zelenaštva počinitelj pribavio imovinsku korist koja prelazi 10.000 KM, odnosno 50.000 KM. Nadalje, razlike su prisutne i kod propisanih kazni budući da je za krivično djelo lihvarstva u FBiH alternativno propisana novčana kazna i kazna zatvora do dvije godine (za teži oblik djela novčana kazna ili kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina), dok je KZ RS kumulativno propisana i kazna zatvora do tri godine i novčana kazna (kod težih oblika djela propisana je kumulativno kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina i novčana kazna, a u najtežem obliku kazna zatvora od jedne do deset godina i novčanom kaznom).

Sušтина krivičnog djela lihvarstva ili zelenaštva propisanog entitetskim krivičnim zakonima ogleda se u tome da se ono izvršava iskorištavanjem nevolje drugog, odnosno stanja ili okolnosti uslijed kojih je ta osoba prinuđena da uzme zajam ili prihvati uslugu pod za njega nepovoljnim uvjetima. Nepovoljne okolnosti na strani žrtve djela koje zakonodavac navodi su: teške imovinske ili stambene prilike, nužda, nedovoljno iskustvo, lakomislenost ili smanjena sposobnost rasuđivanja.

Iz zakonskih odredbi entitetskih krivičnih zakona kojima se regulišu krivično djelo lihvarstva vidljivo je da je za ostvarenje bića djela neophodno djelovanje više osoba čiji se položaj znatno razlikuje. Naime, prema zakonskom opisu za realizaciju djela nužno je pored sudjelovanja počinitelja i svjesno sudjelovanje druge, iskorištene strane koja se ne smatra počiniteljem djela. Dakle, u pitanju je nužno saučesništvo kao unilateralno krivično djelo kod kojeg Bačić (1998) prepoznaje dvije ključne karakteristike: kažnjivost počinitelja, odnosno učesnika koji je nositelj radnje izvršenja i nekažnjavanje druge, iskorištene strane iako ona djeluje kao poticatelj ili pomagatelj. Nekažnjavanje tih drugih, nužnih učesnika opravdano je ciljem odnosno inkriminacije da se zaštite upravo te osobe koje su žrtve počinitelja djela – lihvara, pa čak i u slučajevima kada je inicijativa bila na njihovoj strani (Horvatić i Novoselec, 1999; Babić *et al.* 2005; Bačić, 1998).

4. Preventivna uloga javne notarske službe

Uz građansko i krivično sudstvo značajna uloga u sprečavanju sklapanja zelenaških ugovora u našem pravnom sistemu pripada i javnoj notarskoj službi.²¹ Notar djeluje kao organ preventivnog pravosuđa (Softić, 2007, str. 3) budući da prije obrade isprave notar mora ispitati pravu volju stranaka, objasniti situaciju, stranke poučiti o pravnom dometu posla i njihove izjave jasno i nedvosmisleno pismeno sastaviti u obliku notarskog izvornika.²² Dužnost notara je da savjetuje i zašti-

21 U Bosni i Hercegovini je uveden notarijat latinskog tipa donošenjem entitetskih zakona o notarima: Zakon o notarima („Sl. novine FBiH“, br. 35/02) i Zakon o notarima („Sl. glasnik RS“, br. 86/04 i 2/05). Više o karakteristikama uspostavljenog notarijata: Povelkić (2002).

22 Zakon o notarima FBiH, čl. 80(2) i Zakon o notarima RS, čl. 75(2) i Zakon o notarima Distrikta Brčko BiH, čl. 54(2).

ti slabiju, neiskusnu i nevjешtu stranu, kao i da otkloni zabune i sumnje prilikom sklapanja određenog pravnog posla.²³ Premda je notar obvezan slijediti volju stranaka, on ima i druge značajne dužnosti: da vodi računa da je volja stranaka zakonski utemeljena i da upozori stranke na eventualne nezakonitosti. Također, notar je obavezan da odbije poduzimanje službene radnje „ukoliko se sudjelovanje notara zahtijeva radi postizanja očigledno nedozvoljenog ili nečasnog cilja“.²⁴ Na temelju navedene zakonske odredbe, kojom se nastoji istovremeno ostvariti zaštita notara i zaštita pravnog poretka, u praksi notar može „odbiti da notarski obradi izjavu o priznanju duga i podvrgavanju prinudnom izvršenju za dugovani iznos, ukoliko okolnosti s obzirom na stranke u pravnom poslu, iznos duga i sl. upućuju na to da je dug nastao iz nedozvoljene radnje, da je posljedica zelenaškog pravnog posla...“ (Povlakić, Schalast i Softić, 2009, str. 98). Stoga, može se zaključiti da navedene dužnosti notara potvrđuju izuzetnu važnost koju ima javna notarska služba u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju prevencija lihvarskog ponašanja u pravnom prometu.

5. Zaključak

Nakon provedenih analiza moguće je izvesti nekoliko zaključaka. Prvi se odnosi na obligacionopravni aspekt lihvarskih/zelenaških ugovora prema kojem je evidentno da pozitivno zakonodavstvo iz ove oblasti predviđa važne pravne posljedice za ovu vrstu ugovora, ponajprije iz razloga što su u pitanju ugovori kojima se narušava načelo jednake vrijednosti uzajamnih davanja, odnosno vrši eksploatacija jedne ugovorne strane i kao takvi su u koliziji sa općim ustavnim vrijednostima, prinudnim propisima i moralnim normama koje bi trebalo da vladaju u društvu. Pri tome je posebno naznačen izostanak moralne komponente, jer se u pravilu lihvarskim/zelenaškim ugovorima materijalno izrabljuju lica koja su u ionako teškoj ekonomskoj i svakoj drugoj situaciji.

Kada su u pitanju norme krivičnog prava kojima se zabranjuju lihvarski ugovori, analiza je pokazala kako se radi o inkriminaciji koja je u domaćem zakonodavstvu prisutna nešto više od jednog vijeka. To samo po sebi može značiti kako se ipak radi o konvencionalnom obliku krivičnopravnih ponašanja koja su u novije vrijeme samo dobila na značaju i njihovo zakonsko uređenje zapravo prati neke nove trendove u pogledu načina počinjenja lihvarstva/zelenaštva. Iako se radi o deliktu nužnog saučesništva unilateralnog karaktera ipak ne treba izgubiti iz vida činjenicu kako su oštećena lica u značajnoj mjeri faktor koji utiče na stalno prisustvo lihvarstva/zelenaštva u praksi. Na takvo stanje definitivno utiču loša ekonomska situacija, nezaposlenost, potražnja za brzim i lako dostupnim novčanim sredstvima,

23 Ibidem.

24 Zakon o notarima FBiH, čl. 53(1) i Zakon o notarima RS, čl. 48(1) i Zakon o notarima Distrikta Brčko BiH, čl. 32(1).

koja skupa sa široko rasprostranjenom ponudom lihvarskih kredita, korupcijom koja služi kao sredstvo zaštite učinioca od otkrivanja i krivičnog progona, opasnostima kojima su izložena oštećena lica, i drugim poticajnim faktorima utiče na aktuelnost ove problematike. Jedan od evidentnih problema sa kojima se susreće sudska praksa u području procesuiranja slučajeva lihvarstva/zelenaštva se svakako tiče poteškoća utvrđivanja stvarne vrijednosti ugovorene imovinske koristi. Svjesni činjenice da se radi o suštinskom pitanju koje se utvrđuje u postupku, učinioci pribjegavaju različitim metodama prikrivanja, kao što su multipliciranje ugovora unutar kojih se ranije ugovorena kamata pretvara u osnovicu duga, naznačavanjem veće osnovice duga od stvarno isplaćenih sredstava, neformalnog evidentiranja visokih kamata paralelno sa legalno zaključenim ugovorima i sl. U tom smislu, težište nekih narednih radova biti će upravo na ovim krucijalnim pitanjima za postupak procesuiranja lihvarstva/zelenaštva, o čemu se u ovom radu s obzirom na njegov temeljni cilj nije govorilo u potrebnom obimu.

6. Literatura

- Atanacković, D. (1985), *Krivično pravo, posebni deo* (četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Beograd, Službeni list SFRJ.
- Babić, M. i Marković, I. (2007), *Krivično pravo-posebni dio* (drugo izmijenjeno izdanje), Banja Luka, Pravni fakultet.
- Babić, M. i Marković, I. (2008), *Krivično pravo, opći dio*, Banja Luka, Pravni fakultet.
- Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I., Rajić, Z. (2005), *Komentari krivičnih (kaznenih) zakona u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Savjet Evrope i Evropske komisije, Knjiga I.
- Bačić, F. (1998), *Kazneno pravo, opći dio*, Zagreb, Informator.
- Bačić, F. i Šeparović, Z. (1997), *Krivično pravo, posebni dio* (peto, izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Zagreb, Informator.
- Bikić, A. (2004), *Obligaciono pravo, opći dio*, Sarajevo, Pravni Fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Gorenc, V. (1998), *Zakon o obveznim odnosima s komentarom*, Zagreb, RRiF – plus.
- Horvatić, Ž. i Novoselec, P. (1999), *Kazneno pravo, opći dio*, Zagreb, Ministarstvo unutarnjih poslova, Policijska akademija.
- Kos, J. (2004), *Sprječavanje lihvarskog ponašanja*, *Pravo i Porezi*, Vol. XIII(2), str. 13-21.
- LZ „Miroslav Krleža“ i Masmedia (1995), *Ekonomski leksikon*, Zagreb, LZ „Miroslav Krleža“ i Masmedia.
- McCall, B. M. (2008), *Unprofitable lending: modern credit regulation and the lost theory of usury*, *Cardozo Law Review*, Vol. 30:2, pp. 549-615.

- O'Hara, C. E., O'Hara, G. L., (1994), *Fundamentals of Criminal Investigation*, Illinois: Charles C. Tomas Publisher.
- Povlakić, M. (2002), Institut javnog bilježništva i efikasno ostvarivanje prava povjerilaca u pravu Federacije BiH, *Pravni Savjetnik*, br. 7/2002.
- Povlakić, M., Schalast, C. i Softić, V. (2009), *Komentar zakona o notarima u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Njemačka organizacija za tehničku saradnju (GTZ) GmbH, Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Evropu – Pravna reforma.
- Savremena administracija (1983), *Komentar zakona o obligacionim odnosima*, Sarajevo, Savremena administracija.
- Softić, V. (2007, mart), *Uvođenje notarijata u Bosni i Hercegovini*, Rad prezentiran na seminaru Udruženja pravnika u bankarstvu, Sarajevo. Dostupno na: <http://upb.ba/seminari/cd-seminar20070323/p1.htm>. Pristupljeno: 20.10.2011.
- Šilović, J. i Frank, S. (1929), *Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca od 27. januara 1929*, Zagreb, Tisak i naklada Jugoslovenske štampe.
- Tahović, Đ. J. (1961), *Krivično pravo, posebni deo* (III izdanje), Beograd, Savremena administracija.
- Tomić, Z. (2003), *Krivično pravo, posebni dio*, Sarajevo, Magistrat, Sarajevo.
- Vizner, B. (1978), *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, I knj. 1, član 1-157, Zagreb, VI. naklada.
- Živanović, M. (2007), Neslaganje volje i izjave u građanskopravnom prometu, *Srpska Pravna Misao*, Vol. 14(1-4), pp. 11-23.

Dr. sc. Eldan Mujanović
Mr. sc. Dina Bajraktarević

REGULATION OF USURIOUS BEHAVIOR IN LEGAL SYSTEM OF B&H

In the past twenty years altered social and economic circumstances in Bosnia and Herzegovina contributed to the actualization of the problems of usurious behavior in legal transactions. Therefore, in this paper we will discuss the specifics of the usury agreement regulation in the legal system of Bosnia and Herzegovina and explain the particularities of the institutions of criminal law linked to usury as incrimination against property that has a long tradition in our criminal legislation. The paper provides an analysis of the relevant provisions of obligation law governing the usury agreements and provisions of criminal law that incriminate the action of contracting disproportionate gain and the exploitation of a person's state of necessity as the key elements of usury.

Keywords: *Usury, Usury Agreement, Criminal Law, Bosnia and Herzegovina.*